

Sylvia Ławrentjew, Anna Miarka
Katedra Kryminalistyki Uniwersytetu Śląskiego

MODUS OPERANDI SPRAWCÓW PRZESTĘPSTWA ZNEĆCANIA SIĘ Z ART. 207 § I KODEKSU KARNEGO

***Modus operandi of the perpetrators of abuse under article 207 § 1
of the Criminal Code***

Wprowadzenie

„Powszechnie mówi się, że po 11 września 2001 r. świat już nie będzie taki sam. (...) Rodzina – miejsce wsparcia i czułości – przypomina czasem obraz 11 września: dom pada w gruzach, ludzie uciekają i giną, a ci, którzy przeżyli, już nigdy nie będą tacy sami. To są rodziny, w których panuje przemoc fizyczna i psychiczna”¹.

Przemoc domowa istnieje od dawna, ale musiało upłynąć wiele czasu, aby zaczęto mówić o niej jako o zjawisku globalnym oraz czynniku kryminogennym. Nadal nieznanne są rzeczywiste jej rozmiary pomimo tak wielkiego zaangażowania w tę problematykę społeczeństwa oraz różnych grup zawodowych.

W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną kolejno: pojęcia przemocy oraz znęcania się, jak i jego formy; typy sprawców przemocy; techniki stosowane przez sprawcę w celu wy tłumaczenia swojego postępowania; czynniki kryminogenne oraz wyniki przeprowadzonych przez autorki badań aktowych.

Pojęcie przemocy. Znęcanie się oraz jego formy

Przemoc jest jednym z najstarszych pojęć, jakimi posługuje się prawo karne². Pojęcie to można definiować wielorako; w szerszym ujęciu to przede

¹ M. Braun-Gałkowska, *Piekło za sielankową fasadą. Przemoc w rodzinie*, w: M. Machinek (red.), *Agresja i przemoc w świetle nauk przyrodniczych i humanistycznych. Praca zbiorowa*, Hosianum, Olsztyn 2002, s. 86.

² Zob. T. Hanausek, *Przemoc jako forma działania przestępczego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” (Prace Prawnicze) 1966, z. 133.

wszystkim nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej i psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji³. Ze stosowaniem przemocy w rodzinie, zarówno fizycznej, jak i psychicznej, związane jest przestępstwo uregulowane w artykule 207 kodeksu karnego, tzw. znęcanie się. Artykuł ten stanowi, iż: „§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub § 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do lat 12”⁴.

Warto pamiętać, iż podstawową zasadą, na której opiera się powyższy przepis prawa, jest art. 30 Konstytucji RP, głoszący, iż przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowiąca jego źródło wolności i praw jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych⁵. Ponadto dnia 21 listopada 2005 r. weszła w życie ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (DzU 2015.1390).

Przestępstwo znęcania się jest zdecydowanie najczęściej występującym w praktyce przestępstwem przeciwko rodzinie i opiece. Polega ono na zadawaniu osobie pokrzywdzonej cierpienia fizycznych lub psychicznych przez działanie lub zaniechanie. Dla zaistnienia tego przestępstwa wystarczy, by sprawca swoim zachowaniem wyczerpał jedną z powyżej wskazanych alternatyw⁶. Przeważa pogląd, iż musi to być zachowanie, które nie tylko w odczuciu pokrzywdzonego, ale również przy uwzględnieniu kryteriów obiektywnych polega na zadawaniu bólu lub cierpienia moralnych⁷.

Za znęcanie się można również uznać postępowanie wprawdzie ograniczone do jednego zdarzenia, zwartego czasowo i miejscowo, lecz odznaczającego się intensywnością w zadawaniu dolegliwości fizycznych lub psychicznych – zwłaszcza złożone z wielu aktów wykonawczych rozciągniętych w cza-

³ Zob. I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (DzU 2016.1137.j.t.).

⁵ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (DzU 1997.78.483).

⁶ J. Bryk, *Przemoc w rodzinie w aspekcie znęcania się (art. 207 k.k.)*, „Przegląd Policyjny” 1998, nr 3–4, s. 75.

⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z 6 sierpnia 1996 r., „Prokuratura i Prawo” 1997, dodatek „Orzecznictwo” z. 2/97, poz. 8.

sie⁸. Podkreślić przy tym należy, że ustawa nie różnicuje stopnia zadawanych dolegliwości w zależności od tego, czy chodzi o znęcanie się fizyczne, czy psychiczne. Żadna z postaci znęcania się nie zawiera dodatkowego warunku odnośnie co do intensywności, co powoduje, że są one równorzędnymi podstawami pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej⁹. Dla wypełnienia znamion przedmiotowego przestępstwa nie ma znaczenia, czy ofiara przeciwstawiała się działaniom sprawcy; czy podejmowała próbę obrony, czy też pozostawała bierna, gdyż obrona podejmowana przez ofiarę znęcania się nie pozabawia zachowania sprawcy cech takiego działania¹⁰. Jest to naturalne, ponieważ pojęcie znęcania się zawiera w sobie istnienie przewagi sprawcy nad osobą pokrzywdzoną, której nie może się ona przeciwstawić lub może to zrobić w niewielkim stopniu¹¹.

Znęcanie się fizyczne jest intencjonalnym zachowaniem, którego konsekwencją jest ryzyko uszkodzenia ciała niezależnie, czy do tego dochodzi¹². Do uznania wystąpienia znęcania fizycznego wystarczy zachowanie się sprawcy, które zmierza, chociażby pośrednio, do pogorszenia stanu zdrowia danej osoby bez potrzeby bezpośredniego zadawania uderzeń czy też dotkliwego bólu¹³. Może ono przybrać różnorakie formy zachowania się sprawcy wobec ofiary, np.: kopanie, duszenie, bicie, ciągnięcie za włosy, przypalanie papierosem, bicie przedmiotami, opluwanie, krępowanie ciała, popychanie, przytrzymywanie, uderzanie pięścią, rzucanie o ścianę lub podłogę, wystawianie na zimno, ograniczanie pożywienia. Oznakami przemocy fizycznej u ofiary są m.in.: siniaki, podbite oczy, złamania lub pęknięcia kości, otwarte rany, połamane okulary, wybroczyny krwawe na skórze, zwichnięcia, wewnętrzne krwotoki, stwierdzone laboratoryjnie przedawkowanie leków lub niewłaściwe dawkowanie przepisanego leków, ślady policzkowania, kopania lub złego traktowania.

Znęcanie się psychiczne (zwane też moralnym lub emocjonalnym) polega na zadawaniu dotkliwych cierpień oddziałujących szkodliwie przede wszystkim na przeżycia psychiczne człowieka, na jego dobre samopoczucie. Dlatego też znęcanie psychiczne jest określane mianem zadawania cierpień psychicz-

⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 16 grudnia 2014 r., II Ka 221/14, Lex nr 1630572.

⁹ Zob.: V. Konarska-Wrzošek, M. Szewczyk, *Komentarz do art. 207 k.k.*, w: J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, System Prawa Karnego, tom 10, C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2016, wyd. 2, s. 970 i nast.

¹⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 14 marca 2002 r., II Aka 7/02, OSA 2003, Nr 1, poz.2.

¹¹ Wyrok Sądu Najwyższego z 11 lutego 2003 r., IV KKN 312/99, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 9, poz. 3.

¹² W. Badura-Madej, A. Dobrzyńska-Mesterhazy, *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i psychoterapia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000, s. 14.

¹³ J. Bryk, op. cit., s. 75–76.

nych¹⁴. Charakteryzuje się ono takimi zachowaniami sprawcy wobec ofiary, jak: groźby, poniżanie, wyszydzanie, stałe krytyczne ocenianie, areszt domowy, stawianie zbyt dużych wymagań, izolacja, ograniczenie snu i pożywienia, narzucanie własnych sądów, szykanowanie, straszenie, wypędzanie z mieszkania, załatwianie potrzeb fizjologicznych, sprowadzanie do domu alkoholików lub prostytutek czy też przestępców, systematyczne milczenie, zabranianie korzystania z telewizji, wrogie nastawienie, demolowanie lub wynoszenie z domu sprzętu. Znęcanie się psychiczne występuje relatywnie często i jest trudne do udowodnienia. Niszczy ono poczucie własnej wartości i godności. Czasami jest niezasadnie minimalizowane i traktowane jako forma negatywnej, werbalnej interakcji, jednakże różni się od niej intensywnością i zakresem¹⁵. Oznakami przemocy psychicznej u ofiary są m.in.: niepokój, smutek, brak kontaktu z otoczeniem, lęk, zastraszenie, złe odżywianie, odwodnienie organizmu, depresja, obniżenie poczucia własnej wartości. Ta forma znęcania się przez sprawcę nad ofiarą jest niejednokrotnie gorsza od znęcania się fizycznego.

Jednym z rodzajów przemocy, która generalnie klasyfikowana jest jako fizyczna i psychiczna, jest tzw. przemoc ekonomiczna (tzw. finansowa). W polskim ustawodawstwie nie funkcjonuje pojęcie „przemocy ekonomicznej”, a wprowadzenie tej definicji podyktowane było ratyfikowaną przez Polskę Konwencją Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, która weszła w życie 1 sierpnia 2015 r.¹⁶ Jest ona formą przemocy psychicznej definiowaną jako zachowanie mające na celu kontrolę zdolności jednego partnera wobec drugiego do nabywania, utrzymania i korzystania z zasobów ekonomicznych gospodarstwa domowego. Ten rodzaj przemocy obejmuje szeroki katalog nadużyć ekonomicznych mających na celu utrzymanie dominacji i kontroli nad partnerem. Na podstawie art. 207 kodeksu karnego do odpowiedzialności mogą być pociągnięte osoby, które dopuszczają się przemocy ekonomicznej w formie znęcania się psychicznego nad drugą osobą przez:

¹⁴ Ibidem, s.76.

¹⁵ W. Badura-Madej, A. Dobrzyńska-Mesterhazy, op. cit., s. 16.

¹⁶ Art. 3 Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Sambał, 11 maja 2011 r., DzU 2015.961: „Dla celów niniejszej konwencji: a. »przemoc wobec kobiet« rozumie się jako naruszenie praw człowieka i formę dyskryminacji kobiet i oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które powodują lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej szkody lub cierpienia kobiet, w tym również groźby takich aktów, przymus lub arbitralne pozbawianie wolności, zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym, b. »przemoc domowa« oznacza wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi, lub obecnymi małżonkami, lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą lub dzielili miejsce zamieszkania, czy nie (...)”.

- używanie pieniędzy lub innych wartości materialnych do zaspokojenia potrzeby władzy i kontroli nad ofiarą,
- przrzucanie na ofiarę kosztów utrzymania domu,
- uzależnienie ofiary od swoich dochodów lub majątku,
- uniemożliwienie ofierze dostępu do konta bankowego, korzystania z jej własnej karty płatniczej lub kredytowej,
- wydzielanie funduszy i kontrolę wydatków ofiary,
- utrudnianie podjęcia pracy bądź nauki przez ofiarę, czy też podejmowanie działań powodujących utratę tejże pracy,
- uzależnienie przekazania środków finansowych na utrzymanie rodziny lub innych osób od spełnienia warunków sprawcy i zmuszanie szantażem do uległości i posłuszeństwa,
- kontrolowanie dostępu ofiary do opieki zdrowotnej, zatrudnienia, edukacji,
- wyłączenie ofiary z podejmowania decyzji finansowych,
- brak uprawnień ofiary do posiadania rzeczami z zakresu prawa własności, korzystania z nich oraz rozporządzania nimi,
- niszczenie rzeczy osobistych ofiary lub stanowiących wspólną własność ofiary i sprawcy,
- pozostawienie bez opieki osoby, która z powodu choroby, wieku bądź niepełnosprawności nie może zaspokoić swoich niezbędnych potrzeb,
- zmuszanie do rezygnacji z kontroli nad wspólnym majątkiem lub dochodami,
- zbycie nieruchomości lub innej rzeczy ruchomej bez wiedzy drugiej osoby,
- zmuszanie do pracy bez wynagrodzenia lub pracy nisko płatnej w biznesie rodzinnym,
- fikcyjne zatrudnianie w firmie współmałżonka,
- zaciąganie kredytów, pożyczek bez wiedzy ofiary,
- przywłaszczanie środków przeznaczonych na utrzymanie rodziny,
- zmuszanie do składania fałszywych zeznań podatkowych lub innych dokumentów,
- uchylanie się sprawcy od podjęcia pracy¹⁷,
- zmuszanie do kupowania sprawcy używek lub zaspokajania jego innych zachcianek,
- dokładne rozliczanie ofiary z wydawanych pieniędzy,

¹⁷ J. Tracz-Drał, *Przemoc ekonomiczna. Opracowania tematyczne*, Kancelaria Senatu i Biuro Dokumentacji, Warszawa 2015, s. 3–4.

- zmuszanie do sprzedaży majątku osobistego ofiary, jej nagród lub pamiątek rodzinnych¹⁸,
- bezprawne pozbawianie ofiary praw do majątku,
- niepłacenie wspólnych opłat i rat¹⁹.

O problematyce znęcania się psychicznego sprawcy nad ofiarą mówi się coraz częściej, a przemoc ekonomiczna staje się coraz bardziej zauważalna. Nie pozostawia ona śladów na ciele, jest niedostrzegana przez otoczenie i powołane do tego organy ścigania oraz wymiar sprawiedliwości, ale przemoc ekonomiczna jest tak samo niszcząca i upokarzająca jak fizyczna. Może pojawić się w związkach bez względu na sytuację materialną, wykształcenie i wiek. Ofiary tej formy przemocy rzadziej szukają pomocy u specjalisty czy na policji, gdyż trudniej jest udowodnić winę sprawcy. Do skutków przemocy ekonomicznej, poza typowymi skutkami przemocy psychologicznej, należą: utwierdzenie ofiar w przekonaniu, że nie dadzą sobie rady finansowo bez udziału sprawcy, brak umiejętności zarządzania finansami przez ofiary, brak niezależności ekonomicznej, utrata wiary we własne kompetencje zawodowe i naukowe, spłacanie przez ofiarę zaciągniętych kredytów i pożyczek²⁰.

Należy jednakże podkreślić, iż w większości przypadków sprawca znęca się nad ofiarą fizycznie i psychicznie jednocześnie.

Typy sprawców przemocy

Badania przeprowadzone przez A. Holtzworth-Munroe i G.L. Stuarda²¹ przedstawiają typologię sprawców – mężczyzn stosujących przemoc w rodzinie. Każdy z owych typów różni się głębokością oraz rodzajem zaburzeń osobowości, a także postawą wobec przemocy. Pierwszy typ to sprawca stosujący przemoc wyłącznie w rodzinie, niewykazujący symptomów poważniejszych zaburzeń psychicznych. Posiada on niewielkie problemy emocjonalne oraz słabe umiejętności komunikacji społecznej. Wykazuje wysoki poziom zależności od partnera, przy niskim poziomie impulsywności. Niejednokrotnie był świadkiem przemocy w rodzinie, z której pochodził. Drugi typ to sprawca również stosujący przemoc wyłącznie w rodzinie, jednak częstokroć z zaburzeniami

¹⁸ Strona internetowa: www.cpk.org.pl/plik,168,przemoc-ekonomiczna-uwolnij-sie-pdf.pdf, str. 2, stan na dzień: 11.02. 2017.

¹⁹ Strona internetowa: kobieta.onet.pl/zdrowie/psychologia/przemoc-ekonomiczna-przezroczyzny-problem/tvty3t1, stan na dzień: 11.02.2017.

²⁰ Strona internetowa: www.cpk.org.pl/plik,168,przemoc-ekonomiczna-uwolnij-sie-pdf.pdf, str. 4, stan na dzień: 11.02. 2017.

²¹ A. Holtzworth-Munroe, G.L. Stuart, *Typologies of male batterers: Three subtypes and the differences among them*, „Psychological Bulletin” 1994, nr 116, s. 476–497.

osobowości typu *borderline* lub z objawami dysforycznymi. Odrzucony przez rodziców, nierzadko był ofiarą przemocy w dzieciństwie. Cechuje się dużą zależnością od partnera. Sprawca ten posiada małe umiejętności komunikacyjne oraz słabe umiejętności społeczne. Przejawia wrogość wobec kobiet, akceptuje znęcanie się nad partnerką i zarazem nie ma wyrzutów sumienia z tego powodu. Niejednokrotnie uprzednio karany sądownie. Natomiast trzeci typ to sprawca agresywny nie tylko w rodzinie, ale i wobec innych osób, cechujący się bardzo wysokim stopniem impulsywności i agresywności. Często nadużywa alkoholu. Według niego agresja i znęcanie się to właściwa reakcja na zachowania postrzegane jako prowokacje. Charakteryzuje go deficyt w zakresie umiejętności społecznych i komunikacji. Sprawca ten posiada przeszłość kryminalną.

Techniki stosowane przez sprawcę w celu wytłumaczenia swojego postępowania

G.M. Sykes i D. Matza wprowadzili pojęcie technik neutralizacji, czyli stosowanych przez przestępców takich interpretacji nagannych zachowań, które przedstawiają te zachowania jako dopuszczalne, a nawet konieczne. Wymienili pięć takich technik: kwestionowanie odpowiedzialności, kwestionowanie szkody, kwestionowanie ofiary, potępienie potępiających i odwołanie się do wyższych racji²².

Kwestionowanie odpowiedzialności

Sprawca twierdzi wówczas, że jego zachowanie spowodowane jest siłą zewnętrzną; okolicznościami, które są niezależne od niego, i to one są główną przyczyną takiego, a nie innego postępowania. To, co się stało, było przypadkowe – on tego nie chciał. Za taką siłą wewnętrzną sprawcy często uważają m.in. brak pieniędzy, działanie alkoholu, czy też ciężkie życie: „(...) piłem codziennie, wcale nie wszczynam awantur, oni mnie prowokowali, źle robiłem, groziłem, że ich zabiję, po prostu uderzyłem rodziców, będąc pijany, nie panowałem nad sobą (...)”.

Kwestionowanie szkody

Sprawca nie wypiera się swojego zachowania, nie zaprzecza swoim czynom, ale usiłuje przekonać innych i siebie, że takie postępowanie jest normalne i że nic się nie stało. Wypowiedział wprawdzie pewne słowa, lecz nie miał

²² Zob. A. Siemaszko, *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.

one żadnego znaczenia: „(...) przyznaję się, że groziłem żonie i córce, że ich porąbię siekierką na kawałki, że znajdują się na śmietniku, ale ja tylko tak mówiłem. Bardzo kocham żonę i córkę i nie mógłbym im tego zrobić (...)”.

Kwestionowanie ofiary

Sprawca również i w tym przypadku nie wypiera się swoich czynów. Uważa jednak, że należało postąpić tak jak on – że ofiara na to zasłużyła. Jest to forma kary, akt zemsty, a prawdziwą ofiarą jest właśnie on sam. Sprawca bowiem stawia ofierze zarzuty, do których najczęściej należą: trwonienie pieniędzy, posiadanie kochanków, niedbanie o dom, niedawanie spokoju, wtrącanie się w nie swoje sprawy, prowokacyjne zachowanie: „(...) postępuję tak nie raz ze względu na panujący brud w mieszkaniu, żona siedzi w domu, to chociażby mogła posprzątać, a po drugie ona mnie też wyzywa (...), ma pretensje, że chodzę z kolegami na piwko, ja nie wygaduję, jak żona siedzi u sąsiadki (...)”.

Potępianie potępiających

Sprawca odbiera potencjalnym osobom oceniającym jego czyny prawo do osądu. Próbuje odwrócić uwagę innych od tego, co zrobił, np. zmusza interweniujących policjantów do użycia siły, a potem ich oskarża o przekroczenie swoich kompetencji, o zastosowanie wobec niego brutalności.

Odwołanie się do wyższych racji

Sprawca próbuje manipulować, odnosząc się do innych racji, do uczuć, szczególnie gdy ktoś go zawodzi. Uznaje konieczność poświęcenia jakiegoś dobra w imię innego. Często tłumaczy się w ten sposób, jeżeli chodzi o karzenie dzieci – uznaje to za metody wychowawcze: „(...) przyznaję się, że syna uderzyłem szczotką, ale nigdy nie znęcałem się nad nim (...), jest on trudnym dzieckiem, są z nim problemy wychowawcze (...)”²³.

Czynniki kryminogenne

Oprócz czynników endogennych, takich jak zaburzenia psychiczne czy choroby umysłowe, na przestępstwo znęcania wpływ mają m.in. takie czynniki jak:

- nadużywanie alkoholu przez sprawcę²⁴;

²³ Dane pozyskane przez autorki z analizy akt sądowych Sądu Rejonowego w Sosnowcu w latach 2002–2003.

²⁴ Zob. K. Pernanen, *Alcohol in Human Violence*, The Guilford Press, New York 1991; W. Badura-Madej, A. Dobrzyńska-Mesterhazy, op. cit., s. 114.

- nadużywanie narkotyków (kokainy, amfetaminy, morfiny itp.)²⁵;
- bezrobocie (utrata pracy);
- konieczność podjęcia dodatkowej pracy w celach zarobkowych (przeciążenie jednostki);
- niezgodność charakterów między partnerami;
- ogólne sprawy dotyczące prowadzenia domu;
- trudności wychowawcze, rodzicielskie (niechciane dziecko bądź też nadmiar dzieci);
- bieda i związane z nią problemy finansowe;
- złe warunki mieszkaniowe;
- wyższy status społeczny żony (partner, czując się zagrożony, używa przemocy, aby wzmocnić swój autorytet)²⁶;
- patologia rodziny (sprawcy sami byli bici i naśladują to zachowanie)²⁷;
- wpływ telewizji (wzrost liczby przestępstw, zwłaszcza wśród ludzi młodych, jest ściśle powiązany ze wzrostem liczby scen i obrazów przemocy w mediach – szczególnie telewizji)²⁸. Skutki przemocy wobec widzów mogą przejawiać się w syndromie ofiary (własny lęk powoduje agresję przeciw samemu sobie lub przeciw otoczeniu), syndromie obserwatora (przyzwyczajenie do scen destrukcyjnych, prowadzące do całkowitej znieczulicy społecznej) oraz syndromie pragnienia (podświadoma chęć obcowania z przemocą oraz stosowania jej w życiu)²⁹.

Badania własne

Autorki niniejszego opracowania przeprowadziły badania aktowe 111 losowo wybranych spraw, toczących się przed Sądem Rejonowym w Sosnowcu i przed Sądem Rejonowym w Opolu, dotyczących przestępstwa znęcania się z art. 207 § 1 k.k. Analiza materiału badawczego objęła akta sądowe z lat 2002–2003 (71 spraw) Sądu Rejonowego w Sosnowcu i z lat 2008–2016 (40 spraw) Sądu Rejonowego w Opolu. Poniżej przedstawione zostaną wyniki badań, które dotyczyły kolejno: osoby dokonującej zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa znęcania; okresu znęcania się do czasu zawiadomienia o przestępstwie; liczby założonych tzw. Niebieskich Kart podczas interwencji policji;

²⁵ J. Vetulani, *Neurobiologia agresji. Fenomen agresji w świetle biochemii i fizjologii mózgu*, w: M. Machinek (red.), op. cit., s. 46.

²⁶ W. Badura-Madej, A. Dobrzyńska-Mesterhazy, op. cit., s. 18.

²⁷ M. Braun-Gałkowska, op. cit., s. 90.

²⁸ T. Zasępa, *Syndrom Rambo. Czy media generują czy jedynie odzwierciedlają przemoc?*, w: M. Machinek (red.), op. cit., s. 98–99.

²⁹ Ibidem, s. 101.

danych osobopoznawczych sprawców przestępstwa znęcania się; rodzaju i wysokości kar wymierzanych sprawcom znęcania się oraz danych osobopoznawczych ofiar.

Tab. 1. Zawiadomienie o przestępstwie

Zgłaszający	Liczba	Procent
Żona	73	65,76
Była żona	4	3,61
Konkubina	8	7,21
Matka	10	9,00
Ojciec	3	2,70
Rodzice	1	0,90
Dziecko	2	1,81
Pasierb/pasierbica	1	0,90
Siostra	1	0,90
Szwagierka	1	0,90
Zięć	1	0,90
Babcia	1	0,90
Mąż	1	0,90
Pedagog	1	0,90
Przedstawiciel społeczny	2	1,81
Sąsiad	1	0,90
Razem spraw	111	100

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Najczęściej, ponieważ w 73 sprawach sądowych, osobą zawiadamiającą o przestępstwie znęcania się była żona oskarżonego (65,76 %). Jedyne w czterech sprawach, co stanowi 3,60%, była nią osoba postronna (pedagog, przedstawiciel społeczny, sąsiad). Natomiast aż w 93,57% osobą zawiadamiającą była ofiara.

Tab. 2. Okres znęcania się do czasu zawiadomienia o przestępstwie

Okres	Liczba spraw	Procent
do 1 roku	35	31,53
do 2 lat	16	14,42
do 3 lat	16	14,42
do 4 lat	13	11,71
do 5 lat	7	6,30
do 6 lat do 10 lat	16	14,41
do 10 lat do 15 lat	3	2,70
od 15 lat do 20 lat	3	2,70
powyżej 20 lat	2	1,81
Razem spraw	111	100

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Badania przeprowadzone na podstawie akt sądowych wskazują, że w większości przypadków okres znęcania się sprawcy nad ofiarą, do czasu zawiadomienia o przestępstwie, wynosił do roku. Najkrótszy odnotowany okres to jeden miesiąc, natomiast najdłuższy – nawet 23 lata i 4 miesiące.

Tab. 3. Liczba założonych tzw. Niebieskich Kart podczas interwencji policji

Założono tzw. Niebieską Kartę	55	49,54%
Nie założono tzw. Niebieskiej Karty	56	50,46%
Razem spraw	111	100%

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

W 49,54% badanych akt sądowych wskazanemu sprawcy założono tzw. Niebieską Kartę, stanowiącą dowód przemocy w rodzinie.

Dane osobopoznawcze sprawców przestępstwa znęcania się:

Tab. 4. Płeć

Żeńska	4	3,67%
Męska	105	96,33%
Razem	109	100%

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

W zdecydowanym stopniu, bo aż w 96,33%, sprawcami przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. były osoby płci męskiej (na 109 sprawców 105). W 3,67% były to osoby płci żeńskiej (na 109 sprawców – 4). W jednej sprawie sprawcami były dwie osoby – kobieta i mężczyzna.

Tab. 5. Wiek

Przedział wiekowy (lata)	Liczba	Procent
18–24	8	7,33
25–29	5	4,59
30–39	33	30,27
40–49	28	25,69
50–59	28	25,69
60–69	5	4,59
od 70 lat	2	1,84
Razem	109	100

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Ze statystyki sądowej wynika, że najliczniejszą grupę sprawców stanowiły osoby pomiędzy 30 a 39 rokiem życia (30,27%). Udział sprawców w przedziale wiekowym powyżej 70 lat był najmniejszy (1,84%).

Tab. 6. Stan cywilny

Stan cywilny	Liczba	Procent
Mężatka	2	1,84
Żonaty	73	66,97
Kawaler	16	14,67
W separacji	4	3,67
Rozwodnik	12	11,01
Wdowa/wdowiec	2	1,84
Razem	109	100

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Najliczniejszą grupę sprawców, tj. 79 na 109, stanowiły osoby będące w związku małżeńskim (w tym cztery osoby w separacji), najmniejszą grupę zaś osoby owdowiałe (2).

Tab. 7. Wykształcenie

Poziom wykształcenia	Liczba	Procent
Podstawowe	25	22,93
Gimnazjum	1	0,93
Zawodowe	69	63,30
Średnie	12	11,00
Wyższe	2	1,84
Razem	109	100

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Zdecydowana większość sprawców z analizy akt sądowych posiadała niskie wykształcenie. Najliczniejszą liczbę stanowili sprawcy z zawodowym wykształceniem, co stanowi 63,30%. Wśród 109 sprawców jedynie dwóch miało wyższe wykształcenie (1,84%).

Tab. 8. Status zawodowy

Zawód	Liczba
Modelarz drewna	1
Tokarz	8
Operator maszyn	4
Elektromonter	3
Murarz	3
Stolarz	7
Ślusarz	13
Rolnik	1
Kierowca	8
Elektromechanik	6
Monter	4
Technik hodowca	1
Technik mechanik	2
Technik automatyk	3
Technik elektryk	2

Zawód	Liczba
Elektryk	1
Hydraulik	1
Dekarz	1
Tapicer	1
Górnik	7
Hartownik	1
Ogrodnik	1
Mechanik samochodowy	5
Kucharz	1
Frezer	1
Szlifierz	1
Elektronik	1
Instalator	1
Ekonomista	1
Nauczyciel	1
Lakiernik samochodowy	1
Bez zawodu	14
Brak danych	3

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

W większości spraw sprawcą była osoba wykonująca zawód ślusarza (13 osób). Bez zawodu pozostawało 14 osób.

Tab. 9. Status zatrudnienia

Status	Liczba	Procent
Zatrudniony	34	31,19
Bezrobotny	56	51,38
Emeryt/rencista	19	17,43
Razem	109	100

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Badania aktowe wykazały, iż 51,38% sprawców było bezrobotnych (56 na 109), natomiast stałe zatrudnienie posiadało 31,19% (34 na 109). Pozostali sprawcy to emeryci bądź renciści – 17,43% (19 na 109).

Tab. 10. Liczba dzieci posiadanych przez sprawcę

1 dziecko	19
2 dzieci	54
3 dzieci	12
4 dzieci	5
5 dzieci	1
6 dzieci	2
Bezdzienny	16
Razem	109

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Najwięcej sprawców, gdyż 54, miało po dwoje dzieci (49,54%). Bezdziennych było 16 sprawców (14,66%).

Tab. 11. Liczba osób na utrzymaniu sprawcy

1 osoba	26
2 osoby	25
3 osoby	14
4 osoby	4
7 osób	1
Nikt	39
Razem	109

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Na 109 sprawców 39 nie miało nikogo na utrzymaniu, a 26 miało jedną osobę na utrzymaniu. W jednej sprawie na utrzymaniu sprawcy było siedem osób.

Tab. 12. Uprzednia karalność sprawcy

Niekarany	69	63,30%
Wcześniej karany	40	36,70%
Razem	109	100%

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Akta sądowe wykazały, iż większość sprawców, tj. 69 na 109 (63,30%), nie była wcześniej karana. Natomiast 40 (36,70%) było karanych już wcześniej prawomocnym wyrokiem sądowym.

Status pokrewieństwa sprawcy i ofiary

Analiza stosunku pokrewieństwa wykazała, że sprawcą przestępstwa znęcania się w większości była osoba najbliższa – mąż, ojciec. Wśród 109 sprawców znalazły się dwie żony i jedna matka.

Tab. 13. Liczba sprawców po spożyciu alkoholu bądź nietrzeźwych

Po spożyciu alkoholu/ nietrzeźwy	96	88,07%
Trzeźwy	13	11,93%
Razem	109	100%

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Statystyki sądowe ukazują, jak wysoki jest procent sprawców znęcania się po spożyciu alkoholu bądź sprawców nietrzeźwych. W przeanalizowanych sprawach sądowych aż 96 sprawców na 109 (czyli 88,07%) było nietrzeźwych bądź po spożyciu alkoholu w czasie dokonania czynu zabronionego z art. 207 § 1 k.k. Jedynie w 11,93% przestępstwa dokonywano „na trzeźwo” – bez udziału alkoholu.

Tab. 14. Sprawca a kwestia winy w postępowaniu przygotowawczym i postępowaniu sądowym

Postępowanie przygotowawcze	Postępowanie sądowe	Liczba sprawców
tak	tak	36
nie	nie	38
częściowo	częściowo	9
tak	nie	1
nie	tak	14
częściowo	tak	7
częściowo	nie	3
tak	częściowo	1
Razem sprawców		109

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Dane liczbowe wskazują, że 36 sprawców w przebiegu całego postępowania karnego w całości przyznało się do popełnienia zarzucanego im przestępstwa znęcania się, w tym 19 dobrowolnie poddało się karze (wniosek w myśl art. 335 k.p.k.). Nie przyznało się 38 sprawców, a 9 przyznało się częściowo do zarzucanego im czynu. Z kolei u 26 sprawców problem odpowiedzialności co do zarzucanego im czynu był w postępowaniu sądowym inny niż w postępowaniu przygotowawczym.

Tab. 15. Forma znęcania się sprawcy

Forma	Liczba	Procent
Fizyczne	0	0
Psychiczne	12	11,01
Fizyczne i psychiczne	97	88,99
Razem sprawców	109	100

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Badania aktowe wykazały, iż większość sprawców znęcała się nad ofiarą zarazem psychicznie, jak i fizycznie (97 sprawców na 109). Z kolei 12 znęcało

się tylko psychicznie nad ofiarą. Natomiast żadna z badanych osób nie stosowała wobec ofiary samej przemocy fizycznej.

Sprawcy najczęściej stosowali wobec ofiary groźby pozbawienia życia, bicie po głowie, nogach, całym ciele oraz szarpanie za włosy, kopanie, duszenie, wykręcanie rąk, uderzanie o ścianę, popychanie, co kończyło się niekiedy u ofiary naruszeniem czynności ciała lub rozstrojem zdrowia z art. 157 § 1 k.k. lub 157 § 2 k.k. W niektórych z badanych spraw sprawcy dopuszczali się przestępstwa znęcania się przy użyciu różnych przedmiotów, np. siekiery, noża, pałki drewnianej, wideł, młotka, pogrzebacza do węgla, krzesła, kabla, paralizatora. Sprawca w trzech przypadkach straszył ofiarę, że przeciwko niej użyje trzymanej w ręku broni lub gazu. Sprawcy wobec ofiar stosowali także wyzwiska i słowa powszechnie używane za obelżywe.

Tab. 16. Problem winy

Uznany za winnego	109	97,32%
Uniewinniony	3	2,68%
Razem	112	100%

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Badaniom aktowym podlegało 111 spraw, w których prawomocnym wyrokiem sądowym zostało osądzonych 112 sprawców. W jednej sprawie dwóch sprawców znęcało się nad jedną ofiarą. W 97,32% spraw wina została oskarżonym udowodniona (109 na 112 sprawców). Natomiast wobec trzech oskarżonych (2,68%) wydano prawomocne wyroki uniewinniające, brak było bowiem dostatecznych dowodów, aby uznać ich za winnych przestępstw z art. 207 § 1 k.k.

Tab. 17. Liczba sprawców a liczba ofiar

Sprawcy	109
Ofiary	188

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Badania akt sądowych wykazały dużą rozpiętość między liczbą sprawców a liczbą ofiar. W niektórych sprawach jeden sprawca znęcał się jednocześnie nad dwoma, trzema ofiarami, a nawet w dwóch sprawach sprawca stosował przemoc wobec pięciu osób.

Tab. 18. Rodzaj i wysokość kar wymierzanych sprawcom znęcania się

Uniewinnienie	3
Grzywna	3
Ograniczenie wolności	17
Pozbawienie wolności z zawieszeniem	68
Pozbawienie wolności bez zawieszenia	3
Warunkowe umorzenie postępowania karnego	15
Warunkowe zawieszenie wykonania kary	3

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Badania aktowe wykazały, iż sprawcom przestępstwa znęcania się najczęściej wymierzano karę pozbawienia wolności z zawieszeniem jej wykonania na okres próby lat 3 (wobec 68 sprawców). W dalszej kolejności orzekano karę ograniczenia wolności (17 sprawców), a co do 15 sprawców warunkowo umorzono postępowanie karne z uwagi na pojednanie się sprawcy z ofiarą.

Tab. 19. Dodatkowe elementy orzeczenia sądu oprócz wymierzonej kary

Dozór kuratora	51
Zobowiązanie do powstrzymania się od nadużywania alkoholu	52
Leczenie odwykowe	9
Leczenie neurologiczne	1
Leczenie w poradni zdrowia psychicznego	1
Zobowiązanie do powstrzymania się od awantur domowych	1
Zakaz zbliżania się do ofiary	1
Przeproszenie ofiary	2
Nawiązka	1
Zasądzenie kosztów oraz opłat	18
Zasądzenie kosztów	7
Zasądzenie opłat	3

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Akta sądowe wykazały, iż w wymierzonych prawomocnych wyrokach sądy zobowiązały 52 sprawców do powstrzymania się od nadużycia alkoholu, 9 – do leczenia odwykowego, a jednego do leczenia neurologicznego oraz jednego – do leczenia w poradni zdrowia psychicznego. Nadto jednego sprawcę zobowiązano do powstrzymania się od awantur domowych, dwóch – do przeproszenia ofiary, a wobec jednego sprawcy wymierzono środek karny w postaci zakazu zbliżania się do ofiary. Poza tym 51 sprawców w okresie próby oddano pod dozór kuratora.

Dane osobopoznawcze ofiary

Tab. 20. Płeć

Żeńska	148	78,72%
Męska	40	21,28%
Razem	188	100%

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż najczęściej, bo w 78,72% (148 ofiar na 188), ofiarą przestępstwa były osoby płci żeńskiej. Ofiar płci męskiej było zaledwie 21,28% (40 na 188).

Tab. 21. Podział ofiar ze względu na wiek i płeć

Kobiety	127	67,55%
Mężczyźni	25	13,30%
Dziecko do lat 13	12	6,38%
Nieletni w wieku 13–18 lat	24	12,77%
Razem	188	100%

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Badania aktowe wykazały, iż ofiarami sprawców najczęściej były kobiety (67,55%). Mężczyźni stanowili 13,30% wszystkich ofiar. Najmniejszą grupą ofiar były dzieci do lat 13 – 6,38% oraz nieletni – 12,77%.

Tab. 22. Wiek ofiar

Do lat 17	33
18–24 lat	35
25–29 lat	15
30–39 lat	22
40–49 lat	39
50–59 lat	29
60 lat i więcej	15
Razem	188

Źródło: Akta sądowe Sądu Rejonowego w Sosnowcu i Sądu Rejonowego w Opolu.

Statystyka badanych spraw wykazała, że najliczniejszą grupę ofiar stanowiły osoby w przedziale wiekowym 40–49 lat (39 ofiar). W dalszej kolejności były to osoby w przedziale wiekowym 18–24 lat (35 ofiar), osoby do lat 17 (33 ofiary), osoby w przedziale wiekowym 50–59 lat (29 ofiar) oraz 30–39 lat (22 ofiary). Najmniejszą grupę stanowiły osoby w przedziale wiekowym 25–29 lat (15 ofiar) i powyżej 60 lat (15 ofiar). Najmłodsza ofiara miała 4 lata, a najstarsza 86 lat.

Modus operandi sprawcy przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece z art. 207 § 1 kodeksu karnego

Autorki niniejszego opracowania kolejno przedstawiają przykładowe *modus operandi* sprawców przestępstwa znęcania z art. 207 § 1 k.k., zaczerpnięte z przeprowadzonych badań aktowych.

1. W sprawie Sądu Rejonowego w O. o sygn. akt II K 1197/09 ofiara przemocy – żona zeznała: „Małżeństwem jesteśmy od 25 lat. Od samego początku małżeństwa mąż stał się agresywny, wyzywał mnie wulgarnie. Gdy dzieci były małe, uciekałam do rodziców i przebywałam tam po kilka dni, bo bałam się wrócić do domu. Mąż był funkcjonariuszem policji, obecnie na emeryturze. W domu miałam maszynę przemysłową, do której mąż przykuwał mnie kajdankami, i wychodził z domu do pracy. Mój syn miał wtedy trzy lata i był pod moją opieką. Musiałam siłą wyciągać rękę z kajdanek, aby zająć się dzieckiem, w wyniku czego miałam zdarty naskórek. Innym razem mąż przyszedł pijany, schowałam się z dzieckiem do łazienki i zamknęłam. Wtedy

w pewnym momencie wpuścił gaz łzawiący do łazienki przez otwór w dolnej części drzwi. Syn strasznie płakał i wybiegłam z nim z łazienki i uciekłam do sąsiadów. Bił mnie po plecach, mówiąc: »k... prostuj się!«, synów też bił po plecach i nogach, jako forma kary. Dzieciom kazał klęczeć z podniesionymi do góry rękami, a do rąk dawał im wypełnioną swoją torbę służbową i kazał im trzymać do góry. Próbowалаm go powstrzymać, odpychał mnie, wykręcał ręce i wyzywał. Kiedyś popchnął mnie na drzwi kuchenne, gdzie była szyba, którą rozbiłam plecami. Kawałki szkła zraniły mi plecy i zniszczyły ubranie... Nie zawiadamiałam o tym, co jest w domu, bo męża zwolniliby z pracy. Bałam się wrócić do domu, przebywалаm poza domem trzy dni. Po powrocie z najmłodszym synem mąż złapał mnie wpół, podniósł do góry i zaczął rzucać mną po ścianach w przedpokoju. W końcu rzucił mnie na miskę plastikową, która pękła, i zaczął mnie okładać pięściami i kopać. Mój syn złapał go za ręce i prosił: »tato, nie zabijaj mojej mamy« – wtedy przestał... Znęcał się także nad synami, targał ich za włosy, szarpał nimi. Stosował wobec nas techniki obezwładniające, ścisnął kręgi szyjne tak, że brakowało powietrza. Przykładał paralizator do pleców, był on włączony. Kiedyś skakał po krzesłach, wyjął broń z sejfu i powiedział, że nas zabije. Wtedy nie wytrzymałam i zadzwoniłam po policję”.

2. W sprawie Sądu Rejonowego w O. o sygn. akt II K 1246/10 ofiara przemocy – żona zeznała: „Mąż po ślubie stwierdził, że jestem jego własnością i może ze mną robić, co chce. Mąż bił mnie mniej więcej co dwa tygodnie. Błagał, przeproszał, ale to nic nie dawało. Kiedyś wróciłam z pracy o 2.00 do domu, wzięłam prysznic i położyłam się spać. Mąż chciał się ze mną kochać, ja nie miałam ochoty, bo byłam zmęczona. Mężowi nie spodobało się to i za to dostałam. Potem wylał na mnie wiadro zimnej wody. Wszystko było zalane w pokoju. Poszłam się przebrać do łazienki, on zaczął mnie wyzywać i uderzył mnie mokrą szmatą w oko i miałam zasinienie. Wtedy nie wytrzymałam i poszłam na policję”.

3. W sprawie Sądu Rejonowego w S. ofiara przemocy – żona zeznała: „Mąż od pewnego momentu każdego mężczyznę utożsamia z moim kochankiem. Podczas kąpieli zanurzył moją głowę w wannie. Młodszą córkę chciał oblać wrzątkiem, spoliczkował ją i kopnął w nerki i mówił, że 18 lat temu powinna być wyskrobana, bo jest »wyskrobakiem«. Mąż bierze pieniądze, chowa w różne miejsca, zapominając, gdzie schował. Wymachuje kluczem francuskim, przykłada nóż do brzucha, trzaska drzwiami, wchodzi przez okno, wyzywa telefon, gdy tylko dzwoni. Wyrwał nawet klamkę w kuchni, bo mu przeszkadzała, bo córka mu się schowała, bo zabrakło mu wina”.

4. W sprawie Sądu Rejonowego w S. ofiara przemocy – mąż zeznał: „Jesteśmy małżeństwem od 24 lat. Kłopoty zaczęły się od roku, żona zaczęła zni-

kać z domu, wychodzić wieczorami. Nie spałem po nocach, bo czekałem na nią. Zwróciłem jej uwagę, ona powiedziała, że jest dorosła i wie, o której ma wracać. Dochodziło do awantur. Żona obwiniła mnie, że zarabiam za mało pieniędzy i powinienem iść na drugi etat. Ja powiedziałem, że niech ona idzie sama, to odpowiedziała, że: »jak chce mieć panią, to niech robi na nią, bo nie po to wychodziła za męża, żeby pracować«”.

5. W sprawie Sądu Rejonowego w S. ofiara przemocy – dziecko zeznało: „Ojciec nadużywa alkoholu, pije poza domem, wyzywa nas, grozi nam pozbawieniem życia, często ma w ręce nóż. Brak jedzenia w domu, mnie nie wolno wychodzić do koleżanki, żeby uczyć się. Wypomina wszystko: pieniądze, plasterki szynki. Wyrzuca rzeczy z szafy”.

6. W sprawie Sądu Rejonowego w S. ofiara przemocy – dziecko zeznało: „Tata od lat wszczynął w domu awantury. Wielokrotnie z mamą chowałyśmy się na dworze. Pamiętam, że moja mama miała złamany nos. Po nocach chodziliśmy do sąsiadów, gdy nas wyrzucał. Wracałyśmy, gdy wychodził do pracy. Bałam się go. Kiedyś złapał mnie za szyję, a następnie uniósł do góry. Czulałam, że się duszę”.

7. W sprawie Sądu Rejonowego w S. ofiara przemocy – rodzice zeznają: „Syn pił od czasu przeprowadzki. Wyzywał męża pod wpływem alkoholu, sprzedał wszystkie swoje rzeczy. Pieniądze przepił, od tego czasu zamieszkał z nami. Żądał pieniędzy na alkohol, powiedział, że jak nie dostanie, to nas pozabija lub pobije. Wielokrotnie używał przy tym siły fizycznej. Kiedyś połamał mi żebra, używał do tego taboretu. Gdy ja stawiałam w jego obronie, bił mnie pięściami po twarzy i głowie. Syn zażądał ode mnie renty na picie, powiedział, że jak nie dostanie, to mnie zabije. Wyzywa mnie słowami wulgarnymi, kopie mnie, aż wypadnę na korytarz, i zamyka przede mną drzwi. Uciekam wtedy do sąsiadki. Kiedyś kupiłam mu piwo, żeby uniknąć awantury. Wtedy wylał piwo i powiedział, że do jutra nie będę żyła i pójdę ze starym. Innym razem złapał mnie za rękę, przytrzymał, a następnie nacinał mi zewnętrzną stronę obu dłoni. Potem przewrócił mnie na podłogę i kopał po całym ciele. Uderzył mnie w nos, z którego puściła się krew. Następnie mnie postawił w progu drzwi, przytrzymał i przytrzasnął drzwiami. Sąsiedzi stanęli w obronie, ale on się na nich rzucił”³⁰.

Podsumowanie

„O przemocy domowej mówi się, że jest zjawiskiem starym jak świat, występującym we wszystkich cywilizacjach i kulturach. Mówi się też, że stanowi

³⁰ Dane zaczerpnięte z badań własnych auterek z akt sądowych Sądu Rejonowego w Sosnowcu w latach 2002–2003 i Sądu Rejonowego w Opolu w latach 2008–2016.

ona tradycyjnie uformowaną, naturalną reakcją jednostek silniejszych na sytuacje konfliktowe w najbliższym otoczeniu społecznym: reakcją tak naturalną, że traktowaną jako zupełnie normalna”³¹. Problem przemocy względem jednostki, w tym znęcania się w ujęciu art. 207 kodeksu karnego, stał się coraz bardziej widoczny. Powstało wiele organizacji pozarządowych, instytucji zajmujących się tą problematyką, m.in. UNICEF – Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci, WHO – Światowa Organizacja Zdrowia, czy Amnesty International – światowy ruch działający na rzecz poszanowania i ochrony powszechnie uznanych praw człowieka. Jasno postawionym wspólnym celem państw, w tym Polski, stało się zapewnienie ochrony pokrzywdzonym przestępstwem znęcania się oraz skuteczne ściganie sprawców tych przestępstw i wymierzanie im kary przez organy wymiaru sprawiedliwości. Jednakże, jak podają statystyki i jak wynika z badań przeprowadzonych przez autorki niniejszego opracowania, skala przestępstwa skodyfikowanego w art. 207 kodeksu karnego jest nadal wysoka, a sposób działania sprawców pozostaje niezmienny i dotyka ofiary bez względu na płeć, wiek czy też wykształcenie.

Streszczenie

Autorki niniejszego opracowania przedstawiają problematykę przemocy, ze szczególnym uwzględnieniem znęcania się, skodyfikowanego w art. 207 § 1 kodeksu karnego. Kolejno omówiono zagadnienie znęcania się fizycznego oraz psychicznego, z uwzględnieniem przemocy ekonomicznej. Dokonano przeglądu typów sprawców przemocy oraz technik stosowanych przez nich w celu wytłumaczenia swojego postępowania. Wskazano również na czynniki kryminogenne. W dalszej części opracowania opisano otrzymane wyniki przeprowadzonych badań aktowych, w ramach których przedstawiono m.in. dane osobopoznawcze sprawców i ofiar przestępstwa znęcania się oraz przykłady *modus operandi* sprawców.

Słowa kluczowe: znęcanie się, przemoc fizyczna, przemoc psychiczna, przemoc ekonomiczna, *modus operandi* sprawców przestępstwa znęcania się

Summary

In the article the authors present the issue of violence with particular regard to the abuse of codified in article 207 § 1 of the Criminal Code. The topic of physical and psychological abuse, including economic abuse, is discussed in detail. The types of perpetrators of violence and techniques used by the perpetrator to explain their behavior were listed. Criminogenic factors were also indicated. In the further part of the study, the results of the conducted researches have been described as follows:

³¹ E. Bieńkowska, *Przemoc w rodzinie*, „Jurysta” 1996, nr 4, s. 3.

general information about perpetrators and victims of abuse and examples of modus operandi of the perpetrators of abuse.

Keywords: abuse, physical violence, psychological violence, economic violence, modus operandi of the perpetrators of abuse